

NÚMERO 9
ISSUE 9

2015

MÉS ENLLÀ DE LA TRADUCCIÓ DE «FULLES D'HERBA» DE WALT WHITMAN
Jaume C. Pons AlordaRebut: 14 setembre 2015
Acceptat: 15 octubre 2015

Si fem cas de les dates, Walt Whitman va arribar, en diminut cos present, a la nostra dimensió terrenal el dia 31 de maig de 1819 a West Hills, comtat de Suffolk, Nova York, però a vegades la seva poesia, que intenta abraçar-ho tot amb la voracitat d'un amant infinit, ens fa creure que la seva existència havia estat repartida, a través de la pantotalitat, dins de l'immens mapa sensorial del cosmos com un regal, com una penyora, possiblement com una de les múltiples formes vegetals que inunden els seus versos. Perquè Walt Whitman representa molt més que un ésser humà, es tracta de la veu profètica d'arribada d'un futur inici, el mateix principi fundacional que va caracteritzar la seva estimada Nord-Amèrica, bressol d'una nova humanitat, que ja feia 36 anys que s'havia independitzat de Gran Bretanya quan ell va néixer. Ben igual que la seva obra, Walt Whitman era el producte demencial d'una nova democràcia, d'un nou ordre, d'un nou país que començava a ser conscient del seu ésser i de la seva potència fins llavors sotmesa.

Walter Whitman, anomenat familiarment «Walt» per diferenciar-lo del seu pare, va ser el segon fill de nou germans en una intensa família de quàquers. Com a tals, practicaven un cristianisme primitiu, ancorat en l'individu i en la insistent lectura personal, intransferible, de la Bíblia per arribar al fet místic. Els quàquers pensen que cadascú ha d'arribar a la divinitat pel seu propi peu, amb les seves lectures i conclusions, sense la necessitat d'un pastor, ja que haver de requerir l'ajuda d'un intermediari és com enfrontar-se a una paret: entre tu i Déu no hi pot haver ningú altre, ni tan sols el millor dels pastors. Poques vegades un llibre es pot entendre com un vehicle tan metafísic i radical, com una porta a l'etern, a l'esperança, a la felicitat i a la salvació. Llegir, doncs, és una experiència que va més enllà de qualsevol barrera, llegir salva i llença i projecta, llegir et connecta amb Déu.

Possiblement gràcies a aquesta herència càrnica, moltes vegades Whitman parla del seu llibre, *Fulles d'herba*, una obra que va estar escrivint, reescrivint, corregint, modificant i preparant durant quaranta anys, com si entre mans tingués un «volum diví», un llibre tan vast com la creació d'un nou univers. Més aviat es pot entendre, en el fons, *Fulles d'herba* no sols com un llibre, sinó com un home, una autèntica criatura viva que batega sang, suor, semen i emocions desbordades. Alguns dels versos més emocionants d'aquesta obra, inclosos en un poema definitiu, pregonen el següent: «Amic meu, això no és un llibre, / Qui toca això toca un home.»

Obligat a abandonar l'escola quan tot just era un nen, perquè la família no disposava de suficients recursos, va haver de començar a treballar a una impremta i a diferents mitjans de l'època. A través de les múltiples feines que va anar encarant va ser com el petit Walt va aprendre tots i cadascun dels secrets de l'ofici de llegir, d'escriure, de corregir, d'editar i de publicar. D'aquí li ve el gust per a les edicions cuidades que ell mateix feia de les diferents versions de *Fulles d'herba*, que anava publicant periòdicament, sense èxit ni repercussió, però, tot i això, donant al conjunt total de la seva feina un caràcter orgànic, dinàmic, alenador i vivent. Whitman cuidava els seus fills escrits com si fossin absoluts tresors magnífics.

També amb els coneixements adquirits va aconseguir ser responsable màxim d'alguns diaris de l'època, periòdics que ell mateix omplia, completava i dirigia de forma obsessiva, vessadora, de la mateixa manera que Arthur Cravan anys després pels carrers de París, inventant-se noms, heterònims, que parlaven com boques múltiples i multiplicades, com les veus que viuen dins *Fulles d'herba* talment una gran orquestra sideral. No seria estrany pensar que el poeta Edgar Lee Masters, descendent moral de Whitman, va intentar imitar i sublimar aquest mateix esperit coral amb la seva obra mestra, *Antologia de Spoon River*, traduïda al català gràcies a Jaume Bosquet i Miquel Àngel Llauger (Llibres del Segle, 2012). Se sap que Whitman era un fan total de les òperes i dels musicals de Broadway. De fet, *Fulles d'herba* també es pot llegir des d'aquest punt de vista.

Amb totes les qualitats imprescindibles de l'ofici a les espatlles, adquirides de forma autodidacta, als seus vint anys es va

convertir en un dels periodistes més coneguts de l'època, i aprofitava els diferents racons on escrivia per mostrar un quasi grotesc entusiasme a favor de la literatura mundial. Estimava els clàssics, tant anglosaxons com grecollatins, però sobretot William Shakespeare, Dant Alighieri, Virgili i Homer, com si fossin germans seus, i com a germans els va fer servir perquè l'ajudessin a crear una obra que, com la seva, donés veu a un nou món, una veu iniciàtica, primordial, magnànima i fecundadora. Ell sabia que, com Anglaterra, Itàlia i Grècia abans, la nova Nord-Amèrica necessitava el seu Bard Exemplifical. Whitman va lluitar tota la seva vida per esdevenir aquest bard, o almenys per convertir-se en el seu Màxim Profeta Anunciador.

La brillant carrera d'aquest autor apassionat es va estroncar per culpa de la guerra civil entre els Estats del Nord i els Estats del Sud (1861-1865), que lluitaven per moltes causes justificades des de temps enrere, però sobretot amb l'esclavitud com a màxim tema de fons. Abolir-la significava destruir una de les indústries més fortes del món, però també pretenia fer iguals tots els homes i totes les dones del país, que no podia seguir tancant els ulls davant d'aquell aberrant crim contra la humanitat. *Fulles d'herba* també s'impregna d'aquestes conviccions: és un cant d'amor a la igualtat i a la humanitat, que encara mereix salvada més enllà de les atrocitats comeses en el passat.

Walt Whitman va abandonar les seves obligacions quotidianes per anar a trobar el seu germà, de qui no se sabia res des de la seva participació en una de les batalles més cruentes. Va viatjar a peu de banda a banda, alimentant els ferits, intentant guarir-los, llegint o escrivint per a ells, ja que la gran majoria eren analfabets. El seu pelegrinatge és una aventura rabelaisiana per travessar els inferns del final d'una era i del començament d'una altra. De camp en camp. De combat en combat. D'hospital en hospital. Quan va trobar el seu germà el va enviar a casa, però ell va continuar fins al final del conflicte perquè sabia que no podia fer cap altra cosa. I així, com si s'escrivís a ell mateix a partir dels seus actes, va ser com va anar configurant els seus dietaris bèl·lics, però sobretot així va ser com Walt Whitman, convertit en heroi i en màrtir i en àngel predicador, va anar col·leccionant un material humà i literari valuósíssim que després es va transfigurar i transformar dins *Fulles d'herba*, el seu llibre final, el seu regal a l'home i a la dona.

Aquest llibre, doncs, va néixer com a cant d'un nou país naixent que necessitava els seus poetes, artistes de la vida, per immortalitzar-la de forma èpica i, al mateix temps, apamable per a una nova ciutadania delerosa de canvi i de millores substancials. Per això Whitman sabia que havia d'escriure de forma nova i, al mateix temps, motivar noves escriptures, diferents a tot el que hagués vingut abans, a tot el que hagués llegit abans. Així són els seus versos: desmarcats de tota rima i de tot tipus de mètrica formals. Composicions noves que varen fer arribar el vers lliure al límit de les seves possibilitats, unes possibilitats obertes que encara ara perduren i ens marquen de forma irrefrenable. I amb un ritme desencadenat, com de sang, com de batec, com de digestió, com de cordes trencant-se, una vital música de l'esperit que enganxaria, anys després, amb l'ànima de la generació Beat (Kerouac, Ginsberg, Burroughs...) i amb el jazz. Perquè Walt Whitman va ser un precursor, un iniciat, un avançat al seu temps que es va saber moure per les tempestes de l'època encarnant la idea d'una avantguarda bel·ligerant i plena de soroll, fúria, salvatgia, coratge i amor incondicional. Per això els versos de Walt Whitman són tan estridents, visceralment, entenedors, perquè els seus poemes estan més a prop del cos que del manual decimonònic.

Adorador dels grans xous de fira, de les escenificacions del carrer, de les masses i dels teatres, Whitman no va voler fer un llibre a l'ús sinó un gran espectacle cosmogònic on hi cabés absolutament tot. Totes les coses de l'univers, passades, presents i futures, havien de ser protagonistes. Com tots els països, totes les llengües, totes les cultures, totes les plantes, tots els escenaris, tots els personatges i tots els éssers. I, d'aquesta manera, ens va convidar a tots a participar-hi, amb el mateix convidat que feia Nord-Amèrica a la resta del món: braços oberts a la immensitat, al portent, a la il·lusió. Influenciat per aquest amor megalòman, molts anys després, amb els seus heterònims, el poeta portuguès Fernando Pessoa, sobretot sota el nom de ploma d'Álvaro de Campos, va entendre que només es podia viure i escriure d'aquesta manera sobrehumana, grandiosa, excitant i agosarada. Perquè Whitman havia tingut raó, i la seva pròpia raó es feia insistent amb el reconeixement explícit, o no, del seu llegat sensacional i revolucionari.

Convençut que el seu temps no era el seu temps, sinó que anava més enllà, i que es donava als que vinguessin després, Walt Whitman va fugir del món per culpa de l'escàndol que generava al seu pes el seu llibre màxim. Es va convertir en un ermità. I seguia llegint i escrivint des del seu refugi. No fou fins al final de la seva vida que Walt Whitman va ser reconegut pels més joves, que veieren en ell no només El Gran Poeta sinó, possiblement, El Gran Avi del Món. Fins i tot autors essencials del moment com Oscar Wilde el visitaren per conèixer, en vida i en persona, tota una llegenda que fins i tot va continuar escrivint en el llit de mort fins al final dels seus dies. Va ser en aquest llit, que després seria el mortuori, on va escriure les últimes peces i va deixar preparada l'edició ja final de *Fulles d'herba*, que no arribaria a veure en vida, ja que moriria un 26 de març de 1892 a Camden, Nova Jersey, però que seguiria existint a través de la seva obra i dels seus versos, immortals motors de vida, moviment i eternitat concentrada. Perquè quasi dos-cents anys després del seu naixement, i en una llengua que per a molts és petita i insignificant però que en realitat és tan poderosa com les altres talment la llengua catalana, Whitman viu. I de quina manera!

CA través d'Enric Casasses com a feliç caçador intermediari, l'any 2010 se'm va fer l'encàrrec de traduir tot *Fulles d'herba* de Walt Whitman al català. Mai no s'havia publicat sencer en la nostra llengua, tot i que sí havien aparegut unes quantes mostres de caràcter antològic a cura de Cebrià de Montoliu, Agustí Bartra, Miquel Desclot, Josep Costa, Lluís Roda i D. Sam Abrams. Totes aquestes traduccions tenen les seves diferències, diferències que seran encara més comprovables si les posem al costat de les traduccions de Jorge Luis Borges, per exemple. Ja que tots els traductors, i totes les traductores, tenen una veu, una possibilitat de veu, que quedarà condicionada d'una manera o l'altra. Una traducció objectiva no existeix, perquè passa per un fil conductor que és la persona, un ésser humà amb un passat (història), amb un present (l'acte de traduir) i un futur (camí per encara recórrer). I dir això seria, fins i tot, ser massa bàsic, quedar en una espècie de camí a mig camí del camí gran, ja que un ésser humà és l'encarnació de la complexitat, un infinit en miniatura.

Per exemple, la traducció de Cebrià de Montoliu, la primera en tot el món que es va fer de Walt Whitman a una altra llengua (o sigui, una traducció veritablement pionera, com les traduccions catalanes de Friedrich Nietzsche i de Dant Alighieri, també les primeres registrades), és molt acurada i funciona amb èxit, sense dubtes, però moltes vegades no és apropiada per al lector del segle XXI perquè està marcada per l'ús d'una llengua catalana que pot recordar la que s'utilitzava durant el període conegut com a «noucentisme». Tot i això, és una traducció moderníssima, que emociona, perquè més enllà de quatre cridaneres anècdotes lingüístiques té una contundència quasi atroç:

Mireu la forma femenina,
Una aurèola divina n'exhala de cap a peus,
Ella atrau amb feréstega i innegable atracció, Jo em sento atret pel seu alè, com si jo no fos sinó un vapor desvalgut, tot cau de banda menys jo i ella,
Llibres, art, religió, temps, la terra visible i sòlida, i allò que era esperat del cel o temut de l'infern, tot ara és consumit,
Folls filaments, rebrols ingovernables ixen d'ella jugant, la resposta igualment ingovernable,

Cabell, pit, anques, plec de cames, flonjo caient de mans, tot difós, les meves també difoses,
Flux agullonat pel reflux i reflux agullonat pel flux, carn d'amor que s'infla i deliciosament panteja,
Infinites, límpids raigs d'amor calents i enormes, trèmola gelatina d'amor, blanc ruixim i suc delirant,
Nit d'amor nupcial segurament fent via, suaument vers l'aurora postrada,
Ondulant vers el dia, que, rendit, es dóna.
Perduda en l'estreta abraçada de dolça carn del dia.

Heus aquí el nucli -com que el nen és nat de dona, l'home és nat de dona-,
Heus aquí el bany de naixença, aquí la fusió de petit i gran, i l'eixida altra volta.

No us avergonyiu pas, dones, el vostre privilegi inclou totes les coses, i és la font de totes les coses,
Vosaltres sou la porta del cos, i vosaltres sou la porta de l'ànima.

La fembra conté totes les qualitats i les tempera,
Ella és al seu lloc i es mou amb perfecte equilibri,
Ella és toca cosa degudament velada, és alhora passiva i activa,
Ella ha de concebre filles tan bé com fills, i fills tan bé com filles.

Com jo veig la meva ànima reflectida en la natura,
Com jo veig, a través d'una boira, un ésser de perfecció, salut i bellesa inefables,
Veig la testa inclinada i els braços plegats sobre el pit, la fembra jo veig.

La traducció d'Agustí Bartra és una solució de continuïtat que s'estableix entre Cebrià de Montoliu i ell mateix, que havia traduït alguns dels mestres de la poesia anglosaxona, com Emily Dickinson o Edgar Allan Poe, trobava en Whitman una veu amiga però no germana. Per molt que s'hagi volgut comparar Bartra amb Whitman, pel caràcter torrencial i èpic de les seves respectives poètiques, és imprescindible dir que Bartra beu molt més de les fonts de Novalis, Rilke o Hölderlin que no pas dels rius del Mississipí. El cas és que Bartra va començar a traduir el «Cant de mi mateix», una de les millors seccions de *Fulles d'herba*, la que resumeix, com un nucli dur, la resta de l'obra talment una cova o un fetus estremidors. Però Bartra va morir abans d'acabar la feina, i per això qui es va encarregar d'acabar la feina fou Miquel Desclot, un dels màxims poetes de la generació dels 70, autor d'obra pròpia però també un traductor molt destacat. El resultat, que a vegades pot arribar a ser massa apocat i calmadot, al meu parer, sona així:

Vint-i-vuit nois es banyen a la platja,
vint-i-vuit nois, i tots tan amics;
vint-i-vuit anys de vida efeminada, i tots tan solitaris.
D'ella és la bonica casa prop de la riba,
s'amaga, bella i empolainada, darrere les persianes.

Quin dels nois prefereix?
Oh, troba bell el més vulgar de la colla!

A on aneu, senyora? Perquè jo us he vist,
xipollegeu a l'aigua, allà, i no obstant ara esteu del tot immòbil a la vostra cambra.

Dansant i rient ve per la platja la banyista que fa vint-i-nou,
els altres no la veuen, però ella sí que els ha vistos i els estima.

L'aigua brilla a la barba dels joves, s'escorre pels seus llargs cabells,
menuts rierols travessen llurs cossos.

Una invisible mà ha passat també sobre llurs cossos,
i, tremolosa, baixa de les temples i les costelles.

Els nois floten d'esquena, llurs blancs ventres s'inflen al sol, no pregunten qui els estreny
tan fort, no saben qui panteixa i s'inclina damunt d'ells en un arc corbat i suspès, no es
fixen en qui esquitxen d'escuma.

El poeta valencià Lluís Roda va seleccionar una sèrie de fragments d'aquest mateix «Cant de mi mateix» per tal de dur a terme una petita i deliciosa traducció: *Extrets del Cant de mi mateix*. I, com que també és un gran rapsoda, convé que es pugui comprovar de quina manera Whitman aconsegueix arribar a un altre registre gràcies a la tasca de Roda: <https://youtu.be/nDP64RBEVF8?t=30>

Per la seva banda, D. Sam Abrams, conegut crític i poeta, així com també traductor, no tradueix pròpiament una antologia ni tampoc un recull de Whitman, sinó que es dedica a traduir una sèrie de fragments del bard nord-americà inclosos dins d'un assaig de Robert Creeley que acompanya, com a epíleg, el seu llibre de poemes, *A la terra*. El text, titulat «Reflexions sobre Whitman de gran», està farcit de petits fragments que D. Sam Abrams tradueix, com per exemple aquest mateix:

Amb orgull la marea puja, cridant, escumejant, avançant,
mantenint-se alta, amb el pit generós que s'eixampla,
tot, pulsacions que es dilaten -granges, boscos, carrers de ciutat- obres que treballen,
veles majors, gàbies, flocs, apareixen al lluny -banderoles
de fum dels vapors- i sota el sol d'abans del migdia
carregats de vides humanes, alegrement els que
parteixen, alegrement els que retornen,
des del pal fent gala de la bandera que estimo.

A través de la veu que sigui, Whitman resplendeix amb el seu furor decimonònic, amb la seva salvatge feréstega, amb tota la seva capacitat de fascinació pregona. Perquè Whitman, com la natura, com les fulles d'herba que donen títol a la seva obra mestra, com un virus enamorat, s'expandeix de cos en cos, de boca en boca, de traducció en traducció, de la mateixa manera que va provocar un canvi a nivell d'ordre mundial gràcies als seus textos sacrílegs, blasfems i alteradors de fronteres i realitats. Jo, també, vaig ser conquerit per Whitman, i vaig treballar de valent perquè els seus versos arribessin, per primer cop, íntegres, totals, definitius, en llengua catalana. Després de quatre insistents anys de feina, el llibre va aparèixer al nostre mercat a principis de l'any 2014 a l'editorial Edicions de 1984 gràcies a la meravellosa insistència del seu màxim responsable, l'atreu Josep Cots, que amb la publicació d'aquest llibre veia finalment un somni aconplert.

Des de la data de la seva publicació, aquesta traducció de *Fulles d'herba* ha tingut un colossal èxit de crítica i públic. Hem arribat a la setena edició, i sembla ser que les ventes segueixen, en comptagotes, sí, però no s'aturen pas. Al mateix temps, ha merescut els premis Cavall Verd Rafel Jaume i el Serra d'Or, tots dos de traducció poètica. Crec que aquest llibre imprescindible de la literatura universal ha arribat en un moment en què necessitem més alegria, més il·lusió i més esperança que mai, un moment en què nosaltres, els catalans, també estem preparats per a un nou futur i un nou país que junts volem construir. O sigui, els miracles sí existeixen. I en bona part crec que l'esperit d'aquesta època nostra, desafidora i emocionant, ha estat alimentat per l'entusiasme generador de Walt Whitman i les seves *Fulles d'herba*.

Durant quaranta anys, Walt Whitman va treballar en aquesta obra magna a contracorrent dels gustos i de les modes imperants de l'època. Whitman utilitza un estil molt directe, quasi absolutament mancat de metàfores, perquè pretén parlar del món amb una claredat i honestat impressionants, inaudits fins llavors. Però en aquells dies no es va entendre així. La gran majoria de personatges del seu moment varen acusar l'autor de blasfem, de barbàric i d'irresponsable. Whitman fou atacat amb la certesa que allò que ell feia no era cap altra cosa que cridar i vomitar, damunt del paper, una prosa retallada i mal escrita.

La meua traducció havia de reflectir i evidenciar, subtilment, totes aquestes qüestions. L'essència de Walt Whitman i el que representava, i a això s'hi arriba després de molta lectura i molta investigació prèvia. Per això he comparat la meua traducció amb les traduccions castellanes, franceses, italianes, portugueses i alemanyes, entre d'altres. D'aquesta manera jo no estava sol i Whitman aconseguia arribar a sublimar tots els matisos possibles.

La feina d'un traductor s'assembla molt a l'aventura d'un heroi a través del pelegrinatge mític que descriu, antropològicament i literària, Joseph Campbell dins *The Hero With a Thousand Faces*. En un acte quasi ritual, el traductor es mata, talment un màrtir, per donar pas a l'altre, un altre cos com a símbol d'una altra realitat. El traductor, voluntàriament, destrueix el seu ego per donar lloc a un altre ego, un altre ésser. Per traduir, primer de tot, cal ser generós i, després, cal saber, i molt. I voler saber més. Ja que traduir no és traïr, traduir és triar. O sigui, atrevir-se a atrevir-se. Ja que el traductor ha de fer tries constants, ha de decidir, ha de revisar, tornar-hi. És d'aquesta manera, amb ganes de conèixer i de compartir, que una bona traducció és fidel. Però no parlo de la fidelitat de paraula per paraula i lletra per lletra. El mot és molt més que un signe ortogràfic. Creure això és mitificar el Google Translator.

Per a mi, ser fidel és un procés d'adaptació en què la persona que tradueix ha de trobar les característiques pròpies d'un text i, després, introduir-les en una altra llengua, amb el seu context, la seva història, les seves variants. Fer que allò que funciona en un codi pugui també funcionar en l'altre. Si Walt Whitman fa servir una llengua viva que emmiralla totes les possibilitats multiplicades de la llengua anglesa, jo vaig haver d'adaptar aquesta idiosincràsia creant un Whitman pancatalà amb tots els registres, tots els dialectes i rastres de totes les possibilitats de la nostra llengua repartida per tots els cantons possibles de la geografia que ens emmarca. Per demostrar la riquesa de les dues llengües, el seu poder indòmit, la seva consistència i consciència. El Whitman panteista, absolut, de *Leaves of Grass* havia de ser igual de panteista i absolut a *Fulles d'herba*.

El traductor, doncs, és com un recipient, que es buida, com la pell d'una garrofa, i introdueix dins seu un fruit aliè però en sintonia. Deixes de ser tu per ser-ho tot. Nova vida concordant. Llavors es pot entendre el traductor com un empelt arborecent estremidor, o com un ventre que es prepara per ser prenyat. Per aquest motiu no pots ser protagonista del teu propi embaràs: el que veritablement importa és el fruit que acabes donant. Una operació quasi quirúrgica, o sigui, totalment fisiològica, en què el cos receptor no ha de poder rebutjar el nou membre que se li introdueix, seminal com la lletra, carn nova, ja que, si no fos així, llavors es produiria el col·lapse. Com va dir Claudel: «No es tracta de traduir sinó de transsubstanciar.»

Aquesta és la clau, esdevenir l'altre per ser-lo i treballar en nom seu, crear a partir seu. Conquerir l'impossible. Conquerir la totalitat. Esdevenir-la. Per això sempre he pensat que un traductor, més que saber domar la llengua d'origen, ha de saber dominar la llengua de destinació. O sigui, ha de ser un creador. I això no vol dir que sigui poeta o narrador o músic o pintor com a font d'origen. Dic que ha de crear, i el material que utilitza per crear són les paraules. Per això poetes com Antoni Clapés, Anna Montero, Víctor Sunyol, Lucia Pietrelli, Francesc Parcerisas, Feliu Formosa o Teresa Pascual, entre tants d'altres, produeixen bones traduccions: perquè saben crear, tenen el do del mot. El mateix passa amb un narrador innat com Javier Calvo, la veu de tantes autoritats anglosaxones, des de David Foster Wallace fins a Allan Moore. Però també estic convençut que per aquest motiu, que el traductor en definitiva és un autor al seu torn, persones com Dolors Udina, Anna Casassas o Marta Pera són tan bones, perquè són creadores elles mateixes, i creen a través de les seves delicioses traduccions, que ens exalten i acompanyen. Dignifiquen la nostra existència. Mentre existeixi, doncs, aquesta passió, aquestes ganes de crear i de compartir, aquesta generositat, estem salvats.

I sé que les condicions per als traductors literaris són cada cop pitjors, degut a les múltiples problemàtiques encadenades del sector i a aquest període en què tothom intenta inventar trampes que empitjoren les particularitats dels diferents treballs proposats. I, tot i els mals temps constants, hi segueixen havent traductors. Perquè queden molts llibres meravellosos que estan esperant algú que els tradueixi. Autors que ens criden i ens esperen des de la gran foscor penetrant i penetradora. I per això crec que el que cal és atrevir-se a atrevir-se. Sí, atrevir-se a atrevir-se. D'aquesta manera, sense por i sense sotmetiment, s'aconsegueix arribar a la victòria definitiva, a l'or que en queda d'aquest procés alquímic que és traduir.

BIBLIOGRAFIA UTILITZADA PER A LA MEVA TRADUCCIÓ DE *FULLES D'HERBA*

CREELEY, Robert, *A la terra*, traducció de Dolors Udina, Vic, Eumo, 2013.

KAPLAN, Justin, *Walt Whitman. A Life*, Nova York, Harper Collins, 2003.

MONTOLIU, Cebrià, *Walt Whitman. L'home i sa tasca*, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1913.

WHITMAN, Walt, *Leaves of Grass and Other Writings*, edició de Michael Moon, Nova York i Londres, W.W. Norton & Company, 2002.

-- *Fulles d'herba*, traducció de Cebrià Montoliu, Barcelona, L'avencç, 1919.

-- *Cant de mi mateix*, traducció d'Agustí Bartra i Miquel Desclot, Vic, Eumo/Edipoies, 1985.

-- *Foglie d'erba*, traducció d'Enzo Giachino, Torí, Einaudi, 1993.

-- *Días cruciales en América*, traducció de José Luis Moreno-Ruiz, Madrid, Valdemar, 2001.

-- *Feuilles d'herbe*, traducció de Jacques Darras, París, Gallimard, 2002.

-- *Folhas de Erva*, traducció de José Agostinho Baptist, Lisboa, Assírio & Alvim, 2003.

-- *Hojas de hierba*, traducció de Jorge Luis Borges, Barcelona, Lumen, 2003.

-- *Poesía completa*, traducció de Pablo Mañé Garzón, Barcelona, Ediciones 29, 2003.

-- *Diario de la guerra civil*, traducció de Mariano Sánchez-Ventura y Blanco, Mèxic, Siglo XXI, 2008.

-- *Habla Walt Whitman*, traducció de Rafael Cadenas, València, Pre-Textos, 2008.

-- *Hojas de hierba*, traducció de Francisco Alexander, Madrid, Visor, 2009.

-- *Foglie d'erba*, traducció de Giuseppe Conte, Milà, Oscar Mondadori, 2010.

-- *Cant de mi mateix*, traducció de Lluís Roda, La Pobla Llarga, Edicions 96, 2011.

-- *Franklin Evans, el borracho*, edició de Carme Manuel i traducció de Sergio Saiz, Madrid, Cátedra, 2012.

-- *Perspectivas democráticas y otros escritos*, traducció de Jesús Pardo i Carlo Zotti, Madrid, Capitán Swing, 2013.

PÀGINA WEB DE REFERÈNCIA

FOLSOM, Ed, i Kenneth M. PRICE, <The Walt Whitman Archive>, publicat pel Center for Digital Research in Humanities de la Universitat de Nebraska-Lincoln.

© Grupo de Investigación *T-1611*,
Departamento de Traducción, UAB |
Research Group *T-1611*, Spanish
Philology Department and
Translation Department, UAB |
Grup de Recerca *T-1611*,
Departament de Filologia
Espanyola i Departament de
Traducció, UAB